

DOI <https://doi.org/10.36719/2707-9317/118/46-60>

Expanding the scope of startups in Azerbaijan

Minara Agayeva

Researcher, Institute of Economics, ETN of the Republic of Azerbaijan
minara.aghayeva@gmail.com

Abstract: This study examines the current state of Azerbaijan's startup ecosystem in the context of the leading role of startups in global economic development and innovation-driven transformations. It provides a comparative assessment based on international indices and formulates a set of policy-relevant recommendations adapted to national conditions aimed at expanding and strengthening the ecosystem.

The scientific novelty of the research lies in demonstrating that existing international indices primarily assess startup ecosystems through institutional and innovation-related criteria, while a universal indicator that directly measures startup productivity and efficiency has not yet been established in the academic literature.

As a practical outcome, differentiated recommendations are developed at the overall system level, as well as specifically for government institutions and startup founders. Overall, the article concludes that Azerbaijan's startup ecosystem is at a transformational stage and that strengthening institutional and financial mechanisms is crucial for achieving sustainable and globally oriented development.

Keywords: startup, startup ecosystem, unicorn, startup productivity

JEL6: L26, M13, UOT: 334.72

Azərbaycanda startapların əhatə dairəsinin genişləndirilməsi

Minarə Ağayeva

AR ETN İqtisadiyyat İnstitutu, Elmi işçi
minara.aghayeva@gmail.com

Xülasə: Bu araşdırmada startapların qlobal iqtisadi inkişafda və innovasiya yönümlü transformasiyalarda aparıcı rolunu nəzərə alaraq, Azərbaycanın startap ekosisteminin mövcud vəziyyətini təhlil edilir, beynəlxalq indekslər çərçivəsində müqayisəli qiymətləndirmə aparılır və ekosistemin genişləndirilməsi üçün ölkə reallığına uyğunlaşdırılmış təkliflər paketi təqdim olunur.

Tədqiqatın elmi yeniliyi beynəlxalq indekslərin startap ekosistemlərini əsasən institusional və innovasiya meyarları ilə ölçdüyünü, lakin startapların məhsuldarlıq və səmərəliliyini birbaşa qiymətləndirən universal göstəricinin mövcud olmadığını əsaslandırmasıdır.

Tətbiqi nəticə olaraq, ekosistemin inkişafı üçün ümumi sistem səviyyəsində, hökumət və startap təsisçiləri üzrə diferensiallaşdırılmış təkliflər işlənmişdir. Ümumilikdə, məqalə Azərbaycanın startap ekosisteminin transformasiya mərhələsində olduğunu və onun dayanıqlı, qlobal yönümlü inkişafı üçün institusional və maliyyə mexanizmlərinin gücləndirilməsinin vacibliyini göstərir.

Açar sözlər: startap, startap ekosistemi, unicorn, startap məhsuldarlığı

JEL6: L26, M13, UOT: 334.72

Giriş

Son onilliklərdə dünyada iqtisadi inkişafın və innovasiya yönümlü transformasiyaların əsas aparıcı qüvvələrindən biri kimi startaplar çıxış edir. Ənənəvi biznes modellərindən fərqli olaraq, startaplar yüksək riskli, lakin potensial olaraq yüksək gəlirli və sürətli böyümə imkanlarına malik innovativ biznes strukturlarıdır. Bu səbəbdən bir çox ölkələr, xüsusilə inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar, startap ekosistemlərinin inkişafını prioritet iqtisadi strategiya kimi qəbul etmişdir. Qlobal rəqabət mühitində bilik iqtisadiyyatına keçid, texnologiyanın və rəqəmsallaşmanın sürətli inkişafı, eyni zamanda gənclərin innovativ təşəbbüslərə artan marağı, startapların iqtisadi və sosial həyatdakı rolunu daha da önə çıxarır.

Azərbaycan da bu qlobal trendlər fonunda son illərdə innovasiyaya əsaslanan iqtisadi inkişaf modelinə keçid üçün sistemli addımlar atmaqdadır. 2012-ci ildən etibarən həyata keçirilən “Startap Azərbaycan” proqramları, innovasiya mərkəzlərinin yaradılması, ASAN xidmətin nəzdində fəaliyyət göstərən “INNOLAND” İnnovasiya Mərkəzi və digər təşəbbüslər startap mədəniyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Bununla yanaşı, “Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədində bilavasitə startapların və texnoloji sahibkarlığın dəstəklənməsi xüsusi vurğulanır. Bütün bu tədbirlər Azərbaycanın bilik və innovasiya yönümlü iqtisadiyyata keçidinin vacib elementlərindən biri kimi startap sektorunun inkişafını gündəmə gətirir.

Lakin mövcud nailiyyətlərlə yanaşı, Azərbaycanın startap ekosistemi bir sıra struktur və funksional məhdudiyyətlərlə qarşı-qarşıyadır. Bu məhdudiyyətlərə yetərli maliyyələşdirmə alətlərinin olmaması, tənzimləyici mühitin yetkinləşməməsi, investor-startap əməkdaşlığının zəifliyi, universitetlərlə bazar arasında innovasiya körpülərinin kifayət qədər inkişaf etməməsi və kütləvi şəkildə sahibkarlıq təhsilinin hələ də formalaşmaması daxildir. Bunun nəticəsində, ölkədə yaranan bir çox innovativ ideyalar reallaşdırılmadan itir və ya xaricə axır. Bu da, öz növbəsində, yerli intellektual potensialın səmərəli istifadəsinə və milli innovasiya strategiyasının effektivliyinə mənfi təsir göstərir.

Bu araşdırmanın məqsədi, Azərbaycanda startapların əhatə dairəsinin genişləndirilməsi üçün mövcud vəziyyəti təhlil etmək, əsas maneələri müəyyənləşdirmək və inkişaf istiqamətləri üzrə tövsiyələr irəli sürməkdir. Elmi tədqiqatda həmçinin beynəlxalq təcrübəyə nəzər salıb, bir çox Beynəlxalq reytinglər çərçivəsində Azərbaycanın startap ekosisteminə dünya ölkələri ilə müqayisə

etmək, çatışmazlıqları aşkarlamaq və təhlil etmək, Azərbaycanda startap ekosisteminin təkmilləşdirilməsinə elmi əsaslara dayanan təkmil təkliflər verməkdir.

Tədqiqatın aktuallığı ondan ibarətdir ki, post-neft dövründə Azərbaycanın iqtisadi rəqabətliliyinin artırılması üçün innovasiya əsaslı bizneslərin və bilik iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi strateji zərurətə çevrilib.

Tədqiqatın metodu. Məlumatlar induktiv və müqayisəli təhlil metodu ilə işlənərək ümumi tendensiyalar və qarşıya çıxan çətinliklər müəyyən edilmişdir. Bu yanaşma çərçivəsində, Azərbaycanda mövcud olan startap ekosisteminin dünya ölkələrindən fərqli xüsusiyyətləri, çatışmazlıqlar müəyyən edilmiş və dünya üzrə təcrübələrdən ölkə reallığına uyğunlaşdırılmış formada təkliflər hazırlanmışdır.

“Startup” anlayışı və tarixi. “Startup” anlayışı yeni olsa da, onun kökləri 20-ci əsrin əvvəllərinə qədər uzanır. “Startup” termini ilk dəfə 1976-cı ildə “Forbes” jurnalında *kiçik, yeni yaradılmış və tez inkişaf edən texnoloji şirkətləri təsvir etmək üçün istifadə olunmuşdur* [4]. 1990-cı illərə qədər bu termin geniş şəkildə yayılmasa da, Silikon Vadisində baş verən texnoloji inqilab startap anlayışını qlobal miqyasda məşhurlaşdırdı.

İnternetin geniş vüsət aldığı dövrdə yüzlərlə texnoloji startap bazara daxil oldu. Amazon (1994), eBay (1995) və Google (1998) bu dövrün məhsulları idi [1]. Startaplara yönələn risk kapitalı həcmi kəskin artdı.

2000-ci illərin ortalarından başlayaraq Steve Blank və Eric Riesin təşəbbüsü ilə “Lean Startup” konsepti formalaşdı. *Bu model minimal məhsul (MVP), çevik planlama və müştəri rəyinə əsaslanan davamlı inkişaf prinsiplərinə söykənir* [8]. Bu yanaşma startapların daha sistemli və riskə az məruz qalan formada inkişaf etməsinə imkan yaratdı.

2010-cu ildən etibarən startap anlayışı yalnız ABŞ-da deyil, Avropa, Asiya və Yaxın Şərq ölkələrində də sürətlə yayıldı. Dünya üzrə startap akseleratorları, inkubatorlar və fondlar formalaşdı. Bu baxımdan, Estoniya, İsrail, Sinqapur və Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri kimi ölkələr startap dostu ekosistemləri ilə seçilir.

Bugünkü dövrdə startaplar süni intellekt, blokçeyn, biotexnologiya və yaşıl texnologiyalar sahələrində mühüm yeniliklərə imza atırlar. Onlar həm iqtisadi, həm də sosial dəyişikliklərin mərkəzində dayanırlar. *Startaplar yalnız yeni məhsul yaradan deyil, həm də mövcud sistemləri dəyişdirən strukturlardır* [5].

“Unicorn” anlayışı və onun startap ekosisteminə rolu. Müasir startap ekosisteminə “unicorn” termini bazar dəyəri 1 milyard ABŞ dollarını aşan özəl texnoloji startap şirkətlərini ifadə edir. Bu anlayış ilk dəfə 2013-cü ildə risk kapitalı investoru Aileen Lee tərəfindən elmə gətirilmişdir. Müəllif bu ifadəni seçərkən belə startapların çox nadir rast gəlinən hadisə olduğunu vurğulamaq məqsədilə mifik “yunicorn” obrazına istinad etmişdir [4].

Unicorn startaplar adətən yüksək texnoloji yönümlü, sürətlə böyüyən və qlobal bazarlarda fəaliyyət potensialına malik şirkətlər kimi səciyyələndirilir. Onların dəyərləndirilməsi birja göstəricilərinə deyil, əsasən risk kapitalına görə əldə olunan investisiya qiymətləndirmələrinə əsaslanır. Belə startaplar süni intellekt, maliyyə texnologiyaları (fintech), proqram təminatı kimi xidmətlər, biotexnologiya və elektron ticarət kimi sahələrdə daha çox üstünlük qazanırlar [9].

Unicorn fenomeni təkcə yüksək bazar dəyəri ilə deyil, həm də ekosistemin inkişaf səviyyəsini əks etdirən indikator kimi qəbul olunur. Belə şirkətlərin yaranması adətən ölkədə güclü innovasiya infrastrukturunu, maliyyə resurslarına çıxış, istedad axını və əlverişli tənzimləyici mühit ilə əlaqələndirilir [2]. Bu səbəbdən, unicornların sayı və dəyəri bir çox beynəlxalq hesabatlarda (məsələn, Global Startup Ecosystem Index və Startup Blink Report) innovasiya ekosisteminin yetkinlik göstəricisi kimi istifadə olunur.

Hazırda qlobal miqyasda tanınan unicorn nümunələrinə SpaceX (kosmik texnologiyalar), Stripe (rəqəmsal ödəniş sistemləri), ByteDance (TikTok-un ana şirkəti, media texnologiyaları), Revolut (fintech), və Canva (rəqəmsal dizayn platforması) kimi şirkətlər daxildir. 10 milyard ABŞ dollarından yuxarı dəyərə malik startaplar “decacorn”, 100 milyard dollardan yuxarı olanlar isə “hectocorn” adlandırılır.

Dünyada startap ekosistemi ilə bağlı mövcud vəziyyət. 2025-ci ildə dünya üzrə startap ekosistemləri müxtəlif iqtisadi, texnoloji və geosiyasi amillərin təsiri altında inkişaf edir. Bu zamana qədər dünya üzrə 150 milyondan çox startap mövcuddur. ABŞ bu sahədə liderdir və burada təxminən 1,14 milyon startap mövcuddur. Hindistanda isə bu rəqəm 493 000 civarındadır. ABŞ dünya startap fəaliyyətinin təxminən 46,6%-ni, Çin 9,2%-ni, Böyük Britaniya 5,6%-ni, Hindistan isə 5,0%-ni təşkil edir. Qlobal səviyyədə bir milyard dollardan çox dəyəri olan startapların – yəni unicornların – sayı 1,200-dən çoxdur. Lakin startapların uzunmüddətli uğur nisbəti nisbətən aşağıdır. Belə ki, təxminən 90%-i davamlı olaraq fəaliyyətini davam etdirə bilmir və hər 5-6 startapdan biri ilk ilində uğursuzluqla üzləşir.

Dünya üzrə startap ekosistemində investorların marağı əsasən səhiyyə texnologiyaları (healthtech), maliyyə texnologiyaları (fintech) və süni intellekt (AI) kimi sahələrə yönəlmişdir. Bu sahələrdə həm kapital yatırımı daha çoxdur, həm də bazar potensialı yüksək qiymətləndirilir.

2024-cü ilin qlobal startap ekosistemləri hesabatına görə, Silikon Vadisi (ABŞ) hələ də lider mövqeyini qoruyur, lakin yeni "unicorn"ların sayı 2021-ci ildən bəri 87% azalıb. Tokyo, Paris, Miami, Shenzhen, Zürih və Münhen kimi şəhərlər isə reytinglərdə əhəmiyyətli irəliləyişlər əldə ediblər. 2023-cü ildə qlobal startap investisiyaları son 5 ilin ən aşağı səviyyəsinə enib.

2024-cü ilin birinci rübündə bu azalma davam edib, xüsusilə erkən mərhələ startaplarına olan maraq azalıb. Bununla belə, süni intellekt (AI) və dərin texnologiya (deep tech) sahələrinə olan investisiyalar artmağa davam edib.

2023-cü ildə yeni yaradılan unicornların yarısından çoxu süni intellekt və dərin texnologiya sahələrinə aiddir. Süni intellektə olan investisiyalar 2022-ci illə müqayisədə üç dəfə artaraq, qlobal VC investisiyalarının təxminən 20%-ni təşkil edib.

Avropada yaşıl texnologiya (Cleantech) sahəsindəki startaplar, xüsusilə A seriyası maliyyələşdirmələrində ABŞ və Çini geridə qoyaraq liderlik edir.

Dünyada 2025-ci ildə startap ekosistemində bir sıra əhəmiyyətli dəyişikliklər və inkişaf baş vermişdir. Bu dəyişikliklər müxtəlif regionlarda innovasiya və sahibkarlıq fəaliyyətlərinin artmasına, yeni trendlərin yaranmasına və bazar dinamikalarının dəyişməsinə səbəb olub. Aşağıda qlobal startap ekosistemindəki əsas tendensiyalar təqdim olunur:

- **Avropada startap ekosistemlərinin sürətli inkişafı.** Avropa şəhərləri, xüsusən Paris (+34.6%), Barselona (+40.4%), Stokholm (+32.5%) və Amsterdam (+31.7%) kimi şəhərlər, 2025-ci ildə sürətlə inkişaf edərək qlobal reytinglərdə irəliləmişdir. Avropanın ümumi startap ekosistemləri, ABŞ-dakı şəhərlərlə müqayisədə daha sürətli bir artım nümayiş etdirib [12].
- **Süni intellektə yönəlmiş investisiyaların artması.** CoreWeave, süni intellekt sahəsində fəaliyyət göstərən startaplara investisiya etmək üçün yeni bir risk kapitalı bölməsi olan CoreWeave Ventures-i təsis edib. Bu təşəbbüs, süni intellekt sahəsindəki startaplara həm maliyyə, həm də texniki dəstək təmin etməyi hədəfləyir.
- **Hindistanda startap ekosisteminin genişlənməsi.** Hindistanın Uttar Pradesh əyaləti, 17000-dən çox startap və 137 milyon rupi dövlət dəstəyi ilə "qorxusuz biznes" mərkəzinə çevrilib. Bu inkişaf, kənd təsərrüfatı, biotexnologiya və ətraf mühit sahələrindəki innovasiyaların təşviqinə yönəlib.

Yüksək faiz dərəcələri və bazar qeyri-müəyyənliyi son illərdə risk kapitalı axınlarının azalmasına və startap sektorunda investisiya fəallığının zəifləməsinə səbəb olmuşdur. Qlobal maliyyə bazarlarında artan risklər fonunda investorlar daha çox sabit gəlirli aktivlərə yönəlmiş, bu isə innovativ və yüksək texnologiyalı startapların maliyyələşmə imkanlarını məhdudlaşdırmışdır [3]. Nəticə etibarilə, Avropa İttifaqı innovasiya ekosisteminin davamlılığını qorumaq və texnoloji müstəqilliyini gücləndirmək məqsədilə yeni təşəbbüslər həyata keçirməyə başlamışdır.

Bu istiqamətdə "Choose Europe to Start and Scale" strategiyası xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Strategiya çərçivəsində 10 milyard avrodan artıq kapital ilə "Scaleup Europe Fund" adlı fondun yaradılması nəzərdə tutulur. Fondun əsas məqsədi yüksək texnologiyalı startapların inkişafını dəstəkləmək, onların miqyaslanma prosesini sürətləndirmək və Avropa bazarını qlobal innovasiya mərkəzlərindən biri kimi möhkəmləndirməkdir [3].

“Scaleup Europe Fund” həmçinin dövlət və özəl sektor arasında maliyyə əməkdaşlığını gücləndirərək, startapların sərmayə cəlb etmə imkanlarını artırmağı hədəfləyir. Bu təşəbbüs Avropanın rəqabətqabiliyyətliliyini artırmaqla yanaşı, ABŞ və Asiya startap ekosistemlərinə qarşı strateji alternativ formalaşdırmağa yönəlib. Beləliklə, yüksək faiz dərəcələri və bazar qeyri-müəyyənliyi şəraitində belə, fondun fəaliyyəti Avropa startaplarının innovativ potensialının qorunması və genişləndirilməsi üçün mühüm mexanizm rolunu oynayacaqdır.

Startup ekosistemini qiymətləndirən beynəlxalq indekslər. Dünyada startap ekosistemlərini ölçən və ölkələri (şəhərləri) bir-biri ilə müqayisə edən bir neçə beynəlxalq indeks mövcuddur. Bu indekslər müxtəlif meyarlarla – innovasiya potensialı, maliyyə resurslarına çıxış, infrastruktur, tənzimləyici mühit, insan kapitalı və bazar əlçatanlığı – ölkələri və şəhərləri qiymətləndirirlər.

Global Startup Ecosystem Report (GSER) - dünyanın ən geniş miqyaslı və nüfuzlu startap ekosistemi hesabatlarından biridir. Bu hesabat dünya üzrə 300-dən çox innovasiya mərkəzini və 3 milyondan artıq startapı əhatə edən məlumat bazası əsasında hazırlanır. Hesabatın məqsədi qlobal miqyasda startap fəaliyyətinin trendlərini təhlil etmək, müxtəlif regionlarda ekosistemlərin yetkinlik səviyyəsini müqayisə etmək və siyasət qurucularına, investor və sahibkarlara sübutlara əsaslanan qərar vermə üçün analitik çərçivə təqdim etməkdir. GSER metodologiyası çoxölçülü yanaşma üzərində qurulmuşdur. Qiymətləndirmə zamanı startap ekosistemləri altı əsas göstərici qrupu üzrə təhlil olunur [9]:

- İcra göstəriciləri (Performance): Ekosistemdəki startapların ümumi bazar dəyəri, unicorn və çıxış (exit) əməliyyatlarının sayı, cəlb olunan investisiyanın həcmi.
- Bazar çıxışı (Market Reach): Startapların beynəlxalq bazarlarda fəaliyyət potensialı, ixrac yönümlülük səviyyəsi və müştəri bazasının coğrafi müxtəlifliyi.
- Şəbəkələşmə (Connectedness): Sahibkarlar, investorlar, universitetlər və akseleratorlar arasında əlaqələrin sıxlığı, innovasiya klasterlərinin inkişaf səviyyəsi.
- İstedad və insan kapitalı (Talent): Texnoloji və sahibkarlıq bacarıqlarının mövcudluğu, ixtisaslı kadr axını, universitet-sənaye əməkdaşlığı.
- Bilik bazası və R&D potensialı (Knowledge): Elmi-tədqiqat fəaliyyətinin səviyyəsi, patentlərin sayı, bilik və texnologiya transferi mexanizmlərinin effektivliyi.

Hesabat, həmçinin, ekosistemlər arasında qlobal müqayisə imkanı yaradır və regionlar üzrə güclü və zəif tərəfləri göstərməklə siyasət islahatları üçün empirik əsas təmin edir.

Global Startup Ecosystem Index – Qlobal miqyasda startap ekosistemlərinin monitorinqi və təhlili ilə məşğul olan beynəlxalq tədqiqat və innovasiya platforması olan StartupBlinkin məhsuludur. [11]. Hər il hesablanan indeks dünyanın startap fəaliyyətinə dair ən geniş əhatəli və müqayisə oluna bilən göstəricilər bazasından biri hesab olunur. Bu indeks 100-dən çox ölkə və 1000-dən artıq şəhər üzrə innovasiya fəaliyyətini qiymətləndirərək, ekosistemlərin qlobal reytingini müəyyənləşdirir.

Global Startup Ecosystem Index metodologiyası üç əsas istiqamət üzrə ölçmə və qiymətləndirməyə əsaslanır:

- Keyfiyyət (Quality): Ekosistemdə fəaliyyət göstərən startapların dəyəri, onların qlobal tanınması, unicorn statusuna malik şirkətlərin sayı və startapların innovativ yönümlülüüyü.
- Kəmiyyət (Quantity): Startapların, akseleratorların, texnoparkların və digər innovasiya qurumlarının ümumi sayı; həmçinin, startapların coğrafi paylanması və artım dinamikası.
- Biznes mühiti (Business Environment): Ekosistemin institusional və iqtisadi dayanıqlığı; vergi və tənzimləmə siyasətləri, infrastrukturun əlçatanlığı, internet və rəqəmsal texnologiyalara çıxış, habelə innovasiyaya dəstək mexanizmləri.

StartupBlink – Global Startup Ecosystem Index (GSEI) qlobal innovasiya ekosistemlərinin müqayisəli təhlilində mühüm elmi və praktiki vasitədir. Onun metodologiyası sadəcə startap sayına deyil, həm də ekosistem keyfiyyətinə və biznes mühitinin əlverişliliyinə əsaslandığından, bu indeks startap siyasətinin qiymətləndirilməsində və milli innovasiya strategiyalarının təkmilləşdirilməsində mühüm analitik dəyər kəsb edir.

Azərbaycan kimi inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün bu indeks beynəlxalq təcrübədən yararlanmaq, yerli ekosistemin mövqeyini müəyyənləşdirmək və qlobal innovasiya xəritəsində strateji mövqe formalaşdırmaq baxımından əhəmiyyətli göstərici rolunu oynaya bilər.

OECD Digital Entrepreneurship Index (DEI) — Təşkilatın innovasiya və rəqəmsal iqtisadiyyat sahəsində aparıcı göstəricilərindən biridir. Bu indeksin əsas məqsədi ölkələrin rəqəmsal sahibkarlıq mühitinin yetkinliyini və startap fəaliyyətinə təsirini qiymətləndirməkdir. DEI ölkələrin rəqəmsal transformasiya səviyyəsini, startaplar üçün əlverişli şərait və biznes imkanlarını müqayisəli şəkildə təqdim edir [7].

DEI, həm rəqəmsal innovasiyanın təşviqinə, həm də startap ekosistemlərinin rəqəmsal yönümlü inkişafına dair siyasət qərarlarının əsasını təşkil edir. Bu indeks həm İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatına (İƏİT) üzv ölkələrində, həm də tərəfdaş ölkələrdə rəqəmsal sahibkarlıq üçün strateji planlaşdırma və təhlil aləti rolunu oynayır.

OECD Digital Entrepreneurship Index ölkələrin rəqəmsal sahibkarlıq potensialını üç əsas sütun üzrə qiymətləndirir:

- Rəqəmsal çərçivə şərtləri (Digital Framework Conditions): İnfrastrukturun inkişaf səviyyəsi (internet sürəti, mobil və genişzolaqlı şəbəkə), rəqəmsal tənzimləmə və vergi siyasəti, elektron hökumət və rəqəmsal xidmətlərə çıxış imkanları.
- Rəqəmsal startap mühiti (Digital Start-up Environment): Startaplar üçün maliyyə dəstəyi (risk kapitalı, qrantlar, akseleratorlar), texnoloji inkubatorların və akseleratorların fəaliyyəti, rəqəmsal məhsullar və xidmətlər yaradan müəssisələrin sayı və böyümə tempi.
- Rəqəmsal sahibkarlıq bacarıqları (Digital Entrepreneurial Capabilities): İnsan kapitalı və rəqəmsal bacarıqların səviyyəsi, texniki təhsil və həyatboyu öyrənmə imkanları, istedad cəlb etmə və beynəlxalq əməkdaşlıq imkanları.

DEI həm startap ekosistemlərinin təhlilində, həm də milli və beynəlxalq innovasiya siyasətinin formalaşdırılmasında əvəzsiz bir resursdur. Lakin, Bu indeksdə Azərbaycan ayrıca qiymətləndirilməyib.

Bu səbəbdən, Azərbaycanın startap ekosistemi dünya ölkələri müqayisə etmək üçün ən optimal indeks Qlobal Startap Ekosistemi İndeksi (Global Startup Ecosystem Index) və Qlobal Startap Ekosistemi Hesabatıdır (Global Startup Ecosystem Report).

Azərbaycanda Startap ekosistemi ilə bağlı mövcud vəziyyət. Azərbaycan Mərkəzi Avrasiya regionunda yeni texnoloji mərkəz kimi formalaşır və ölkə neftdən asılı iqtisadiyyatdan uzaqlaşaraq rəqəmsal və “Yaşıl İqtisadiyyat” istiqamətinə doğru keçid edir. 2026-cı ilə qədər qeyri-neft ixracının 5 milyard ABŞ dollarına çatdırılması və özəl sektorun ÜDM-də payının 88%-ə yüksəldilməsi nəzərdə tutulur. Bu hədəflər texnologiya sahəsində həllərə tələbi artırır, startaplar üçün geniş imkanlar açır və innovasiya ekosisteminin inkişafına təkan verir.

Hazırda ölkədə 200-dən artıq startap fəaliyyət göstərir və 2026-cı ilə qədər bu sayın 500-ə çatdırılması, onlardan ən az birinin dəyərinin 50 milyon dollardan artıq olması planlaşdırılır.

Startapların inkişafı istiqamətində Azərbaycanda güclü dəstək mexanizmləri mövcuddur: 13 yerli akselerasiya və inkubasiya proqramı, eləcə də 2025-ci ildə keçiriləcək 16 hakaton və ideaton bu məqsədə xidmət edir. Startup Wise Guys, Viveka və SABAH.Hub kimi beynəlxalq və yerli tərəfdaşların həyata keçirdiyi 10 proqram gənc sahibkarların yetişdirilməsinə və yeni şirkətlərin yaranmasına töhfə verir. 2026-cı ilə qədər 100-dən çox investisiya cəlb etmək hədəflənir. Ölkənin ilk iki yerli vençur fondu – Caucasus Ventures və InMerge Ventures – innovativ layihələrin inkişafına maliyyə dəstəyi verərək startap ekosisteminin böyüməsinə xidmət edir [10].

“Azerbaijan 2030” strategiyası çərçivəsində dövlət rəqəmsal sahibkarlığın genişlənməsini startap proqramları, akseleratorlar və vençur kapitalı vasitəsilə dəstəkləyir. 2025-ci ilin yanvarında qəbul edilən “Azərbaycan Respublikasında Rəqəmsal İnkişaf Konsepsiyası” iqtisadi artımı və həyat səviyyəsini rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə yüksəltməyi qarşıya məqsəd qoyur. “Startup Visa” proqramı isə xarici sahibkarlara ölkədə biznes qurma prosesini asanlaşdıraraq innovativ təşəbbüslərin cəlb olunmasına imkan yaradır.

“Süni İntellekt Strategiyası 2025–2028” sənədinə əsasən, sahibkarlara güzəştli kreditlər və əlavə dəstək mexanizmləri təqdim ediləcək, bu da süni intellektin tətbiqini sürətləndirəcək. Üç il ərzində yaradılacaq Süni İntellekt İnnovasiya Mərkəzi Azərbaycanın bu sahədə mövqeyini daha da gücləndirəcək. 2024-cü ilin oktyabrında açılan Azərbaycan İnnovasiya Mərkəzi startap ekosisteminin inkişafını inkubasiya, akselerasiya, investisiya və əməkdaşlıq istiqamətləri üzrə dəstəkləyəcək. 2025-ci ildə istifadəyə veriləcək SABAH.city innovasiya klasteri isə müasir data mərkəzləri, qabaqcıl tədqiqat infrastrukturunu və yüksək səviyyəli əmək mühitinə malik ko-working məkanları ilə ekosistemin əsas dayaq nöqtələrindən biri olacaq [10].

Azərbaycanda Startap ekosistemi ilə bağlı mövcud vəziyyəti təhlil edərkən ən əsas alt-sektorların hansı üstünlüklərə malik olduğuna nəzər yetirək:

- **İKT (İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları).** Azərbaycan iqtisadiyyatında ən dinamik inkişaf edən sahələrdən biri İKT sektorudur. İT xidmətlərindən əldə edilən gəlirlər hər il təxminən 18% artır. Dördüncü Sənaye İnqilabı Mərkəzi (C4IR) ölkədə rəqəmsal transformasiyanı gücləndirmək üçün 100-ə yaxın təşəbbüsü əhatə edən beşillik Rəqəmsal İqtisadiyyat Strategiyası üzərində işləyir. 2025-ci ilin yanvarında Microsoft, İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi (İDDA) və Strategeast tərəfdaşlığında “Microsoft for Startups Founders Hub” platforması istifadəyə verilib. Bu təşəbbüs İKT sahəsində fəaliyyət göstərən startap və KOB-lara inkişaf üçün əsas resurs və texnoloji alətlər təqdim etməyi məqsəd qoyur.
- **GovTech (Hökumət texnologiyaları).** İDDA-nın dəstəyi ilə fəaliyyət göstərən MyGov portalı dövlət xidmətlərinə çıxışı asanlaşdıraraq vətəndaşlarla dövlət qurumları arasında qarşılıqlı əlaqəni gücləndirir. Portal vasitəsilə 450-dən çox elektron xidmət təqdim olunur. 2024-cü ildə Azərbaycanda onlayn dövlət xidmətlərinin və telekommunikasiya infrastrukturunun göstəriciləri 21% yüksəlib. Süni intellekt texnologiyalarının tətbiqi sayəsində ölkədə biznes prosesləri sadələşdirilir, şəffaf idarəetmə və kağızsız hökumət sistemi formalaşır. Bu, həm bürokratik maneələrin azalmasına, həm də informasiya texnologiyalarının daha səmərəli istifadəsinə şərait yaradır. Azərbaycan Kibertəhlükəsizlik Mərkəzi isə dövlətin rəqəmsallaşma prosesində təhlükəsizlik risklərini azaltmaq məqsədilə araşdırmalar aparır və innovativ kibertəhlükəsizlik məhsulları hazırlayır.
- **Oyun sənayesi (Gaming).** Ölkədə oyun sektorunun da inkişafı diqqətəlayiqdir. Hazırda 25 oyun studiyası və 500-dən artıq oyun tərtibatçısı fəaliyyət göstərir. Xsolla, İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi və StarNest tərəfdaşlığı ilə 2025-ci ildə Xsolla StarNest Akademiyası və İnkubasiya Proqramı istifadəyə veriləcək. Bu proqram Azərbaycan oyun sənayesinin potensialını artırmaq üçün gənc istedadlara təlim, mentorluq və resurs dəstəyi təqdim edəcək. Nəticədə 1000-dən çox yeni mütəxəssis yetişdiriləcək və 30.000–60.000 ABŞ dolları arasında maliyyə dəstəyi ala biləcək 50-dən çox yeni oyun studiyası yaradılacaq. Bundan əlavə, GameSummit 2025 – Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionunun ən böyük oyun tədbiri – yerli və beynəlxalq oyun sənayesi mütəxəssislərini bir araya gətirərək yeni oyun texnologiyalarının inkişafına töhfə verib.
- Aşağıda Azərbaycanda startap ekosisteminin inkişafını və əlverişliliyini təmin edən əsas amillər təqdim olunur. Bunlar ölkənin İT və innovasiya sahəsində startapların sürətli inkişafı üçün yaradılmış mühitin əsas elementlərini əks etdirir:
- **Əlverişli vergi mühiti.** 2022-ci ildə qəbul edilən “Texnopark rezidentliyi haqqında” qanun çərçivəsində Azərbaycan İT şirkətlərinə 10 il müddətinə vergi imtiyazları təqdim edir. Bu imtiyazlara gəlir vergisinin 0–5% arasında olması, mənfəət vergisindən azadolma və xarici mütəxəssislər üçün vergi güzəştləri daxildir. Eyni zamanda, xarici menecerlər və İT sahəsində çalışan mütəxəssislər iş icazəsinə ehtiyac duymadan avtomatik şəkildə yaşayış icazəsi əldə edə bilirlər. Hazırda 80-dən çox şirkət, o cümlədən Türkiyə, İsrail, Kipr, Pakistan və Birləşmiş Ərəb Əmirliklərindən olan 15 şirkət bu proqramdan faydalanır.
- **Beynəlxalq İT icmasının gücü.** Azərbaycanın İT sahəsində insan kapitalı sürətlə artır – 20 minə yaxın müraciətçi və 90%-lik işlə təmin olunma göstəricisi bunu sübut edir. Technest təqaüd proqramı İT ixtisasları üzrə təhsil alan gənclərin ödənişlərini 70–100% nisbətində

maliyyələşdirir və bu günə qədər 30-dan çox bölgədə 3 minədək təqaüd təqdim edib. Ölkədə Google Developers Group, Product Tank və Friends of Figma kimi beynəlxalq texnoloji icmalar aktiv fəaliyyət göstərir. Onların təşkil etdiyi 80-dən artıq tədbirə 3600-dən çox iştirakçı və 100-dən artıq spiker qatılıb. Bundan əlavə, Azərbaycan Kibertəhlükəsizlik Mərkəzi müasir infrastrukturaya malik təlim platforması kimi qabaqcıl kibertəhlükəsizlik proqramları həyata keçirir.

- **Global bazarlarla əlaqə imkanları.** Azərbaycan Avropa və Asiya arasında strateji mövqeyə malik olub Qafqaz, Yaxın Şərq və Mərkəzi Asiya bazarlarını birləşdirən əsas körpü rolunu oynayır. Ölkə eyni zamanda Çinin “Bir Kəmər, Bir Yol” təşəbbüsünün mühüm iştirakçılarından biridir. Azərbaycan son illərdə bir sıra beynəlxalq tədbirlərə və nümayəndə heyətlərinə ev sahibliyi edib. Onların arasında InMerge Innovation Summit, Baku ID (Baku Investment Day), M360 Eurasia və 2024-cü ilin noyabrında keçirilmiş BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə COP29 Konfransı kimi nüfuzlu tədbirlər yer alır.

Beynəlxalq müqayisə. Azərbaycan 2025-ci ildə Global Startup Ecosystem Index qlobal reytingdə 2021-ci il ilə müqayisədə 6 pillə irəliləyərək 74-cü yerə yüksəlib. Bu, Mərkəzi Asiya ölkələri arasında qlobal reytingdə ən yüksək sıçrayışdır.

Azərbaycanın ekosistem artım tempi 2025-ci ildə 2024-cü il ilə müqayisədə 24%-i ötüb ki, bu da dörd ən böyük Mərkəzi Asiya ölkəsi arasında ən yüksək göstəricidir (*Diagram 1*).

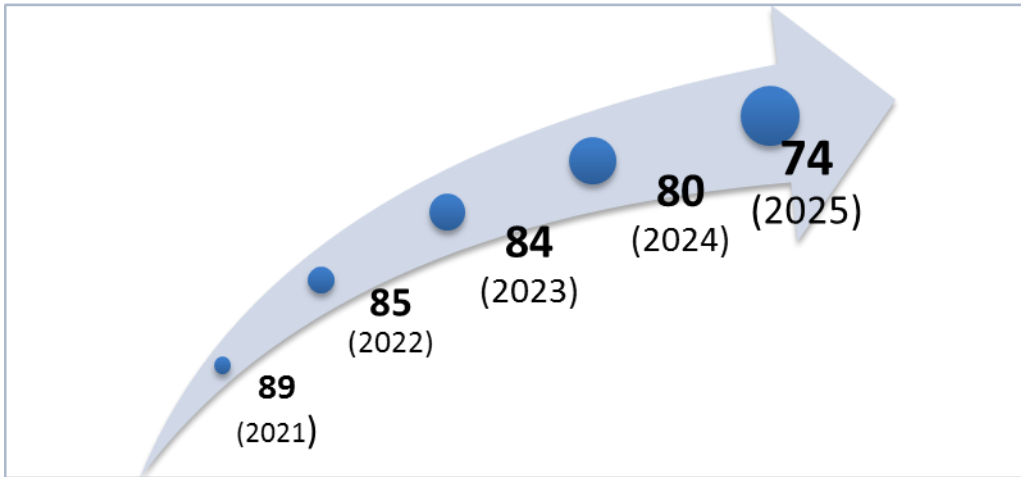

Diagram 1. Azərbaycanın Global Startup Ecosystem Index üzrə mövqeyi (2021-2025-ci illər)

Mənbə: Startup Blink - Global Startup Ecosystem Index, Annual Report 2025 əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Azərbaycan, neftdən asılılığı azaltmaq məqsədilə iqtisadiyyatını şaxələndirir və rəqəmsal transformasiya prosesini sürətləndirir. Bu çərçivədə ölkə sahibkarları və startap təsisçilərini cəlb etmək istiqamətində fəal addımlar atır.

Transformasiyanı dəstəkləmək üçün Azərbaycan süni intellekt və digər yeni texnologiyalar sahəsində innovasiyaların inkişafına yönəlmiş bir sıra təşəbbüslər həyata keçirib. Bu təşəbbüslər sırasında akademiya, sənaye və dövlət arasında əməkdaşlığı gücləndirmək məqsədilə AI Araşdırma Mərkəzinin yaradılması, həmçinin Microsoft və Huawei kimi beynəlxalq texnologiya nəhəngləri ilə süni intellekt, blokçeyn və IoT istiqamətlərində R&D tərəfdaşlıqlarının qurulması xüsusi yer tutur.

Bununla yanaşı, dövlət və vətəndaşlar arasında qarşılıqlı əlaqəni asanlaşdırmaq üçün “MyGov” portalı istifadəyə verilib və hazırda müxtəlif dövlət qurumları tərəfindən 450-dən çox elektron xidmət təqdim olunur.

Azərbaycanın beynəlxalq startap ekosistemində inteqrasiyasını gücləndirən mühüm addımlardan biri də Startap Dünya Kuboku kimi qlobal platformalarda iştirakı olub. Qeyd etmək lazımdır ki, ölkə 2024-cü ildə bu yarışmanın regional mərhələsinə ilk dəfə ev sahibliyi edib. Azərbaycanın startap mühitini digər postsovet ölkələri ilə müqayisə etdikdə, bir sıra institusional, iqtisadi və ekosistem

səviyyəsində fərqlər müşahidə olunur ki, bu da həmin ölkələrin Global Startup Ecosystem Index üzrə nəticələrində ciddi fərqlərə səbəb olur (*Cədvəl 1*).

Cədvəl 1**Global Startup Ecosystem Index üzrə Azərbaycan və bəzi postsovet ölkələri**

Ölkə	Reytingdə yeri	Reytingdə ümumi balı	Ekosistemin illik artımı	2024-2025 mövqe fərqi
Azərbaycan	74	1,057	+24,5%	+6
Belarus	84	0,746	-10,7%	-2
Ermənistan	54	3,226	+22,8%	+3
Estoniya	11	30,722	+34%	+1
Gürcüstan	71	1,142	+8,9%	-1
Qazaxıstan	70	1,154	+21,3%	+4
Latviya	49	4,765	-0,3%	-2
Litva	19	17,517	+7,5%	-3
Moldova	90	0,581	-18,3%	-5
Özbəkistan	98	0,358	+89,9%	+12
Rusiya	34	8,101	+19,7%	+1
Ukrayna	42	6,196	+26,2%	+4

Mənbə: Startup Blink - Global Startup Ecosystem Index, Annual Report 2025 əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Cədvəldə Azərbaycan və haqqında statistik məlumatların əlverişli olduğu 11 postsovet ölkəsi müqayisə edilmişdir. Qırğızıstan, Tacikistan və Türkmənistanın ölkələrin müqayisə olunduğu sıralamada məlumatları olmadığı üçün təhlil qrupuna daxil edilməmişdir. Bu ölkələr Reytingdə startap ekosistemi üzrə şəhərlər üzrə ölkələrin müqayisə olunduğu sıralamada yer almışdır. Əgər ölkədə mövcud olan startap ekosisteminin qiymətləndirilməsi üzrə Reytingdəki ballarına görə təhlil qrupu ölkələrini sıralasaq, onda ilk beşlikdə Estoniya (30,722), Litva (17,517), Rusiya (8,101), Ukrayna (6,196) və Latviya (4,765) yer almış olacaq. Latviya Reytingdə geriləməyinə baxmayaraq ümumi sıralamada ilk 50-likdədir. Sıralamada Latviyanın geriləməsinin səbəbi burada mövcud olan startap ekosisteminin pisləşməsi deyil, Latviyaya nəzərən digər ölkələrin irəliləyərək onu geriye atmasıdır.

Aparılan təhlillərə əsasən yuxarıda ilk beşlikdə yer alan ölkələrin nə üçün Azərbaycanla müqayisədə ön sıralarda olduqları, hansı əsas islahatları həyata keçirdikləri haqqında detallı təhlil təqdim olunur:

Estoniyada aparılan əsas islahatlar:

- Estoniya “e-Residency” proqramı ilə xaricdən sahibkarların onlayn olaraq ölkədə şirkət yaratmasını və Avropa İttifaqı (Aİ) bazarına çıxmasını təmin edir.
- Dövlətin startaplara sərmayə qoyuluşunu artırmaq üçün “SmartCap” milli investisiya fondu vasitəsilə 50 milyon avro səviyyəsində vəsait ayırır.
- Dərin texnologiyalara (deep-tech) yönəlmiş strategiya: 2025-ci ilədək deep-tech startaplarının sayını iki dəfə artırmaq, 2030-a qədər beş dəfə artırmaq planı hazırlanıb.

Azərbaycanla müqayisədə ön sıralarda olmasının səbəbləri:

- ✓ Estoniya erkən dövrdən rəqəmsal dövlət (e-Estonia), “onlayn şirkət yaratma”, onlayn idarəetmə mədəniyyəti kimi üstünlüklərə malik olub.
- ✓ Xaricdən giriş üçün sadə mexanizmlər (e-Residency) və xarici sahibkarların çəkilməsi üçün şərait yaradılıb.
- ✓ Dövlət və özəl sektor tərəfindən risk kapitalına çıxış, investisiya mexanizmləri daha sistemli qurulub.

Litvada aparılan əsas islahatlar:

- Litvanın İqtisadiyyat və İnnovasiya Nazirliyi “Startupların ekosisteminin inkişafı” konsepsiyasını təsdiqləyib, hədəf olaraq startup satışlarının, xarici investisiyanın və ixracın üçqat artırılmasını qoyub.
- Şirkətlər üçün hüquqi mühitdə dəyişikliklər: məsələn, imtiyazlı paylarının (preference shares) çıxarılması daha asanlaşdırılıb, investisiya üçün şərait yaradılıb.

- Xarici akseleratorların ölkəyə gətirilməsi: ABŞ-based Plug and Play akseleratoru ilə 5 dövr üçün saziş bağlanıb, 60 startap üçün proqram təşkil ediləcək.

Azərbaycanla müqayisədə ön sıralarda olmasının səbəbləri:

- ✓ Litva konkret hədəflər qoyub və bu hədəflərə çatmaq üçün hüquqi və institusional islahatları icra edib.
- ✓ Investisiya mühitinin həm hüquqi, həm struktur baxımından təkmilləşdirilməsi – investisiyalar və akseleratorlar, startaplara çıxış imkanları formalaşmış.
- ✓ Regionda nüfuzlu startap uğurları (unicornlar) yarandığı üçün ekosistem özünəinam qazanıb.

Latviyada aparılan əsas islahatlar:

- ✓ Latviya hökuməti startap ekosisteminə dövlət vəsaiti qoyulması sahəsində aktivdir: 2023-cü ildə 4 milyon avrodan artıq vəsait startaplara, tədbirlərə və müvafiq təşəbbüslərə ayrılıb.
- ✓ Startap vizası proqramı, onlayn şirkət qeydiyyatı, tam rəqəmsallaşmış biznes mühiti – məsələn, şirkət qurmaq onlayn 10 dəqiqə ərzində mümkün olduğu bildirilir.
- ✓ Vergi rəqabətliyi: İƏİT ölkələri arasında vergi baxımından rəqabət qabiliyyəti yüksək qiymətləndirilən ölkədir.

Azərbaycanla müqayisədə ön sırada olmasının səbəbləri:

- ✓ Startaplara yönəlik dövlət dəstəyi konkret və görünən şəkildədir – vəsait, vizalar, rəqəmsal biznes qurmaq imkanı.
- ✓ Vergi və inzibati yük baxımından sadələşdirilmiş mühit – bu, startapların əməliyyata başlama müddətini azaldır.
- ✓ Regional ekosistemə çıxış və beynəlxalq investisiya marağı artır – xarici sahibkarları cəlb edən vizalar, rəqəmsal əməliyyatlar.

Ukraynada aparılan əsas islahatlar:

- Ukrayna Startup Fondu – dövlət tərəfindən erkən mərhələli texnologiya startaplarına dəstək verən qurumdur.
- “Diiia.City” – startaplara xüsusi hüquqi rejim, vergilərdə güzəştlər və innovativ biznes üçün şərait təmin edən struktur.
- “İnnovasiya Sandbox” proqramı – AI və blokçeyn startaplarına qanuni, texniki və biznes lazımlı dəstək təqdim edən pilot proqram.
- “WINWIN 2030” strategiyası – Ukraynanı regional innovasiya mərkəzinə çevirmək məqsədi ilə hazırlanmışdır.

Azərbaycanla müqayisədə ön sıralarda olmasının səbəbləri:

- ✓ Ukrayna müharibə şəraitinə baxmayaraq (və ya buna görə) çox sürətli innovasiya-transformasiya mərhələsinə keçib və beynəlxalq əməkdaşlıqlara açıqdır.
- ✓ Dövlətin və institusional strukturunun innovasiyaları dəstəkləmək üçün aparılması – fondlar, sandbox proqramları, xüsusi hüquqi rejimlər.
- ✓ Startaplar üçün həm yerli, həm beynəlxalq bazara çıxış imkanı və xarici investisiyanın artması üçün şərait yaranıb.

Rusiyada aparılan əsas islahatlar:

- Rusiya “Milli Texnoloji İnitiativəsi” proqramı qəbul edib ki, bu da 2035-ci ilə qədər ölkəni global texnologiya lideri etmək üçün yol xəritəsini müəyyənləşdirir.
- Süni intellekt sahəsində, məsələn, “FASIE” (Kiçik İnnovativ Müəssisələrə Yardım Fondu) “Start AI” grant proqramını təqdim edib – erkən mərhələli AI startapları üçün dəstək.
- Regional “eksperimental hüquqi rejim” konsepsiyası hazırlanır – regionlarda startap inovasiyaları üçün vergitutma və investisiya təşviqləri nəzərdə tutulur.

Azərbaycanla müqayisədə ön sıralarda olmasının səbəbləri:

- ✓ Rusiya çox böyük bazara, resurslara və yetərincə geniş elm-texnologiya infrastruktura malikdir – bu, startaplarda ölçəklənmə imkanlarını artırır.
- ✓ Dövlətin texnologiya inkişafına strateji yanaşması var – 2035-ə qədər “global texnoloji lider” olmaq hədəfi qoyulub.

- ✓ Hüquqi təşviq mexanizmləri (qrantlar, investisiya təşviqləri) formalaşmağa başlayıb ki, bu da startapların qlobal səviyyəyə çıxmasına dəstək verir.

Postsovet məkanında startap ekosistemlərinin müqayisəsi yalnız ölkə səviyyəsində deyil, həm də şəhər səviyyəsində aparılmalıdır. Hər bir ölkənin startap ekosistemi müxtəlif şəhərlərdə fəaliyyət göstərən innovativ mərkəzlərdən ibarətdir və bu şəhərlərin sayı və ekosistemlərə töhfəsi ölkənin ümumi rəqabət qabiliyyətini müəyyənləşdirir. Məsələn, StartupBlink-in “Global Startup Ecosystem Index 2025” hesabatında ölkələrin neçə şəhər vasitəsilə təmsil olunduğu məlumatı onların ekosistemlərinin regional yayılmasını və müxtəlif şəhərlərin innovasiya potensialını göstərir. Hesablamalara görə, startap ekosistemləri 1 400-dən artıq şəhəri əhatə edir. Şəhərlərin bir-biri ilə müqayisəsi nəticəsində hansı mərkəzlərin innovasiya, maliyyə dəstəyi, infrastruktur və insan kapitalı baxımından daha güclü olduğu müəyyən edilir. Həmçinin şəhərlərarası müqayisə, regional sinerji və əməkdaşlıq imkanlarını üzə çıxarır.

Bu məlumatlar əsasında biz təhlil qrupu ölkələrinin hər birinin startap bazarının regional dinamizmini və mərkəzləşmə dərəcəsini müqayisə edə bilirik (Cədvəl 2).

Cədvəl 2

Təhlil qrupu ölkələrinin startap ekosisteminin şəhərlər üzrə müqayisəsi

Ölkə	Şəhər	Reytingdə yeri	Reytingdə ümumi balı	Ekosistemin illik artımı	2024-2025 mövqə fərqi
Azərbaycan	Bakı	247	1,536	+44,8%	+47
Belarus	Minsk	364	1,111	-5,5%	-1
Ermənistan	Yerevan	181	3,627	+40,9%	+19
Latviya	Riqa	195	3,208	+8,5%	-9
Moldova	Kişinyov	518	0,535	-4,4%	-49
Özbəkistan	Daşkənd	350	1,166	+132,3%	+143

Mənbə: Startup Blink - Global Startup Ecosystem Index, Annual Report 2025 əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir

Cədvəldə qlobal startap ekosistemində iştirakı yalnız bir şəhərlə məhdudlaşan təhlil qrupu ölkələri yer alıb. Bu, Azərbaycanın startap ekosistemini ədalətli müqayisə etməkdən ötrüdür. Məlumat üçün qeyd edək ki, qlobal startap ekosistemində Estoniya, Qazaxıstan və Gürcüstan – 2, Litva – 3, Rusiya və Ukrayna – 10 şəhərlə təmsil olunur.

Cədvəl göstərir ki, region üzrə startap ekosistemləri fərqli inkişaf trayektoriyasına malikdir. Belə ki, bəzilərinə (xüsusilə Azərbaycan, Ermənistan və Özbəkistan) kəskin yüksəliş, digərlərində isə (Moldova və Belarus) geriləmə müşahidə olunur.

Bakı 2025-ci ildə ən diqqətçəkən irəliləyişlərdən birini nümayiş etdirib. Bu artım əsasən vergi güzəştləri, texnopark rezidentliyi və İnnovasiyalar Agentliyinin dəstəyi ilə əlaqələndirilir.

Minsk bir zamanlar regionun lideri olsa da, son illərdə siyasi qeyri-sabitlik və beynəlxalq sanksiyalar səbəbindən tənəzzülə uğrayıb. IT sektoru güclü qalır, amma investor etimadı zəifləyib. 2020-ci ildən sonra bir çox startap fəaliyyətini Litva və Polşaya köçürüb.

Yerevan regionun ən sürətli inkişaf edən şəhərlərindən biridir. Bu artım angel investor şəbəkələrinin və venture fondlarının aktivləşməsi ilə əlaqədardır. Startaplar əsasən qlobal bazara yönəlib, bu da reytingdə yüksəlişi təmin edib.

Riqa yüksək skor saxlasa da, reytingdə bir qədər geriləyib. Bunun səbəbi digər şəhərlərin (xüsusilə Şərqi Avropada) daha dinamik inkişafıdır. Latviya AB fondları hesabına innovasiyanı dəstəkləsə də, yeni startapların sayında azalma var.

Kişinyov region üzrə ən aşağı göstəricilərə malikdir və bu, Moldovanın kapital və beyin axını problemini əks etdirir. “Moldova IT Park” təşəbbüsü mövcud olsa da, real nəticələr məhduddur.

Daşkəndin göstəriciləri regionda ən yüksək sıçrayışdır. Bu artım “IT Park Uzbekistan” və “Digital Uzbekistan 2030” proqramları ilə sıx bağlıdır. Ölkə gənc sahibkarları və akselerator proqramlarını aktiv şəkildə dəstəkləyir.

Nəticə

Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, mövcud beynəlxalq startap və sahibkarlıq indeksləri əsasən ekosistemin institusional inkişafını, innovasiya mühitini, investisiya axınlarını və sahibkarlıq fəallığını qiymətləndirir. Bununla yanaşı, startapların birbaşa məhsuldarlığını və səmərəliliyini ölçən vahid və universal göstərici formalaşmamışdır. Bu baxımdan, startap məhsuldarlığının ayrıca tədqiqat obyektinə kimi çıxış etdirilməsi elmi yenilik xarakteri daşıyır. Aparılan analiz göstərir ki, beynəlxalq indekslərdə startapların fəaliyyət nəticələri daha çox dolaylı indikatorlar vasitəsilə (investisiya həcmi, bazar dəyəri, startap sayı və s.) qiymətləndirilir. Tədqiqatın nəticələri startap fəaliyyətinin qiymətləndirilməsində mövcud beynəlxalq yanaşmaların məhdudiyyətlərini üzə çıxarır və startapların məhsuldarlığının ölçülməsi üçün yeni indikatorlar sisteminin işlənilməsi üçün hazırlanmasının zəruriliyini əsaslandırır. Bu yanaşma startapların iqtisadi təsirinin daha obyektiv qiymətləndirilməsinə və innovasiya siyasətinin effektivliyinin artırılmasına töhfə verə bilər.

Bununla belə, aparılan təhlillər göstərir ki, postsovet məkanında startap ekosistemlərinin inkişaf dinamikası müxtəlif istiqamətlərdə formalaşır. 2025-ci il üçün StartupBlink-in Global Startup Ecosystem Index məlumatlarına əsasən, Azərbaycan, Ermənistan və Özbəkistan kimi ölkələrdə innovasiya fəaliyyətinin intensivləşməsi müşahidə olunur. Bu tendensiya həm dövlət dəstəyinin artması, həm də özəl sektorun və beynəlxalq tərəfdaşların ekosistemə inteqrasiyası ilə əlaqədardır.

Azərbaycanın paytaxtı Bakı, son bir ildə Reytingdə 47 pillə irəliləyərək 247-ci yerə yüksəlib və 44,8% artım nümayiş etdirib. Bu, ölkədə vergi imtiyazları, texnopark rezidentliyi, venture fondlarının təşkili və startap inkubatorlarının genişlənməsi nəticəsində əldə olunub. Müqayisə üçün, Ermənistanın Yerevan şəhəri 181-ci pillədə qərarlaşaraq qlobal bazarlara yönəlmiş strategiyası ilə üstünlük qazanıb, Özbəkistanın Daşkənd şəhəri isə 143 pillə irəliləməklə regionda ən sürətli inkişaf göstəricisinə sahib olub.

Bununla yanaşı, Belarus və Moldova kimi ölkələrdə investisiya azlığı, beyin axını səbəbindən reyting göstəriciləri aşağı düşüb. Ümumilikdə, Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionunda startap fəaliyyətinin artması, Şərqi Avropa postsovet ölkələrinə nisbətən daha pozitiv innovasiya trayektoriyası formalaşdığını göstərir.

Nəticə etibarilə, Azərbaycan ekosisteminin sürətli inkişaf mərhələsində olması, lakin beynəlxalq investisiya axını, spin-off layihələrinin sayı və kommersionlaşma səviyyəsi baxımından hələ də inkişaf potensialına malik olduğu müəyyənləşdirilib. Azərbaycanda startap ekosisteminin inkişafı istiqamətində mütəmadi olaraq islahatlar həyata keçirilir. Bununla belə, aparılan təhlillər göstərir ki, ölkələr üzrə startap ekosistemlərinin beynəlxalq reytinglərində Azərbaycan hələlik ilk 50 ölkə sırasında yer almır. Bu vəziyyətin formalaşmasına bir sıra amillər təsir göstərir:

- Azərbaycanın reytinglərdə yalnız Bakı şəhəri ilə təmsil olunması, regionlarda innovasiya fəaliyyəti və startap təşəbbüslərinin zəif inkişaf etməsi ilə nəticələnir;
- Uğurlu startap ekosistemlərinin əsas göstəricilərindən biri olan “unicorn”ların ölkədə mövcud olmaması, ekosistemin hələ formalaşma mərhələsində olduğunu göstərir;
- Azərbaycan startap ekosisteminin ümumi dəyərinin 36,6 milyon ABŞ dolları təşkil etməsi, bu göstəricinin dünya üzrə orta səviyyə (20,4 milyard ABŞ dolları) ilə müqayisədə xeyli aşağı olduğunu nümayiş etdirir;
- Xarici investorlar üçün “Startup-Visa” proqramının mövcud olmasına baxmayaraq, məsafədən biznes fəaliyyəti üçün vacib olan “e-Residence” sisteminin tətbiq edilməməsi, ölkəyə beynəlxalq startapların və investorların cəlb edilməsini məhdudlaşdırır.

Bu amillər birgə şəkildə Azərbaycanın startap ekosisteminin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətini zəiflədir və ekosistemin daha dinamik inkişafı üçün institusional, infrastruktur və hüquqi mühitin təkmilləşdirilməsini zəruri edir.

Azərbaycanın startap ekosisteminin daha dinamik və dayanıqlı inkişafı üçün təkliflər həm ümumi sistem səviyyəsində, həm də dövlət və sahibkar yönümlü istiqamətlər üzrə aşağıdakı kimi formalaşdırıla bilər:

Ümumi istiqamətli təkliflər:

1. **Universitet və tədqiqat yönümlü spin-off modellərinin təşviqi:** Azərbaycan universitetlərində yaradılan innovativ ideyaların kommersiyalaşdırılması üçün “spin-off” mexanizmləri formalaşdırılmalıdır. Bu, elmi nəticələrin bazar yönümlü startaplara çevrilməsinə və elmtutumlu iqtisadiyyatın inkişafına töhfə verəcəkdir.
2. **Venture kapital bazarının genişləndirilməsi:** Yerli və xarici investorlar üçün stimullaşdırıcı vergi siyasəti hazırlanmalı, dövlətin birgə investisiya (co-investment) fondlarında iştirakı təmin edilməlidir. Bu addım ilkin mərhələli startapların maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını artırır.
3. **İnkubasiya və akselerasiya şəbəkələrinin regionallaşdırılması:** Startap dəstəyi yalnız Bakıda deyil, bölgələrdə də aktivləşdirilməlidir. “Smart Region Hub” modelinə əsaslanan regional inkubator və akselerator mərkəzləri innovasiyanın mərkəzləşdirilməsini azaldaraq yeni innovasiya zonaları formalaşdırır.
4. **Qadın və gənc sahibkarlığının innovasiyaya inteqrasiyası:** Qadın və gənclər üçün xüsusi startap qrantları, təlim və mentorluq proqramları hazırlanmalı, onların texnoloji sahibkarlıqda payı artırılmalıdır.
5. **Innovasiya diplomatiyasının gücləndirilməsi:** Azərbaycan beynəlxalq startap tədbirlərində (məsələn, *Slush*, *WebSummit*, *VivaTech*) daha aktiv iştirak etməli, yerli startapların xarici bazarlara çıxışına dövlət səviyyəsində dəstək verməlidir.
6. **Texnoparklarda sinerji və “Triple Helix” modeli:** Texnoparklar, universitetlər və özəl sektor arasında əməkdaşlıq gücləndirilməli, birgə R&D layihələri üçün açıq innovasiya platformaları yaradılmalıdır. Bu model bilik–sənaye–dövlət inteqrasiyasını təmin edəcək.

Hökumətə təkliflər:

1. Startap ekosistemi üçün illik və uzunmüddətli hədəf göstəriciləri müəyyən edilsin; (məsələn, 2030-a qədər startap satışlarının artım tempi, xarici investisiya həcmi, “unicorn” sayı və s.);
2. Milli innovasiya və startap strategiyası hazırlanaraq, dövlət proqramlarına inteqrasiya edilsin
3. Azərbaycanda (əvvəlcə pilot olaraq) Estoniyanın e-Residency modelinə oxşar sistem tətbiq edilə bilər – xarici startap qurucuları Azərbaycan bazarına daha asan çıxış imkanı tapsın.
4. Azərbaycanda da “innovasiya sandbox” kimi pilot rejimlər tətbiq edilsin – süni intellekt, blokçeyn və IoT sahələrində startapların məhdud qonşuluqda (test zonasında) sınaqdan keçməsi üçün hüquqi çərçivə yaradılsın.
5. Startaplar üçün dövlət-özəl investisiya fondları yaradılsın; risk kapitalına dövlətin “co-investor” kimi iştirakı təmin edilsin; Erkən mərhələli startaplar üçün qrant və kredit mexanizmləri genişləndirilsin; Beynəlxalq akseleratorlar və investisiya platformaları ilə əməkdaşlıq gücləndirilsin.
6. Beynəlxalq akseleratorlar ölkəyə gətirilsin və yerli startaplar üçün onların proqramlarına çıxış təmin olunsun.
7. Regionlarda startap mərkəzləri, inkubatorlar yaradılsın, yalnız paytaxtla məhdudlaşmasın; Rəqəmsal dövlət xidmətləri vasitəsilə sahibkarlıq üçün tam onlayn ekosistem – qeydiyyat, vergi, hesabat – formalaşdırılsın

Sahibkarlara (startap təsisçilərinə) təkliflər

1. **Elmi və texnoloji əməkdaşlıq:** Sahibkarlar təhsil və tədqiqat institutları ilə əlaqələri gücləndirməli, spin-off və texnologiya kommersiyalaşdırma layihələrində aktiv iştirak etməlidirlər.
2. **Beynəlxalq proqramlara inteqrasiya:** Startap təsisçiləri beynəlxalq akseleratorlara, “startup exchange” proqramlarına və innovasiya müsabiqələrinə qoşulmalı, xarici bazarlara çıxmaq üçün rəqəmsal marketing və brendləşmə strategiyaları hazırlamalıdırlar.

3. **Komanda potensialının inkişafı:** Komandalar daxilində texnoloji, maliyyə və idarəetmə bacarıqları inkişaf etdirilməli, mentorluq və investor şəbəkələrindən səmərəli istifadə olunmalıdır. Bu, startapların böyümə potensialını və investisiya cəlbediciliyini artırır.

Azərbaycan startap ekosistemi sürətli transformasiya mərhələsindədir. Lakin inkişafın davamlı olması üçün dövlət dəstəyi ilə yanaşı, bazar yönümlü innovasiya mədəniyyəti, risk kapitalının artımı və beynəlxalq spin-off inteqrasiyası vacibdir. Bu istiqamətdə atılacaq addımlar Azərbaycanın startap mühitini regional liderliyə daşıya bilər.

Bu təkliflərin həyata keçirilməsi nəticəsində Azərbaycanda daha inklüziv, regionlara yayılmış, spin-off əsaslı və qlobal yönümlü startap ekosistemi formalaşa bilər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Blank, S., & Dorf, B. (2012). *The Startup Owner's Manual: The Step-By-Step Guide for Building a Great Company*. K&S Ranch, Inc./Wiley.
2. CB Insights. (2024). *The Global Unicorn Club*.
3. European Commission. (2024). Choose Europe to start and scale: Strengthening Europe's innovation and investment ecosystem. Brussels: European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
4. Freeman, J., & Engel, J. S. (2007). Models of Innovation: Startups and Mature Corporations. *California Management Review*, 50(1), 94–119.
5. Isenberg, D. J. (2010). *How to Start an Entrepreneurial Revolution*. *Harvard Business Review*, 88(6), 40-50.
6. Lee, A. (2013). *Welcome to the unicorn club: Learning from billion-dollar startups*. *TechCrunch*. <https://techcrunch.com/2013/11/02/welcome-to-the-unicorn-club/>
7. OECD. (2023). *Digital Entrepreneurship Index 2023*. OECD Publishing.
8. Ries, E. (2011). *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. Crown Business.
9. Startup Genome. (2024). *Global Startup Ecosystem Report 2024*.
10. Startup Genome. (2025). *Global Startup Ecosystem Report 2025*.
11. StartupBlink. (2024). *Global Startup Ecosystem Index 2025*. StartupBlink Research Center.
12. StartupBlink. (2025). *Global Startup Ecosystem Index 2025, Annual report*
13. <https://icenter.az/home>
14. <https://www.innoland.az/az>

Расширение возможностей для стартапов в Азербайджане

Минара Агаева

Научный сотрудник, Институт экономики, ETN Азербайджанской Республики
minara.aghayeva@gmail.com

Резюме: В данном исследовании, с учётом ведущей роли стартапов в глобальном экономическом развитии и инновационно ориентированных трансформациях, анализируется текущее состояние стартап-экосистемы Азербайджана, проводится сравнительная оценка в рамках международных индексов и формируется пакет рекомендаций, адаптированных к национальным условиям для расширения экосистемы.

Научная новизна исследования заключается в обосновании того, что существующие международные индексы оценивают стартап-экосистемы преимущественно по институциональным и инновационным критериям, в то время как универсальный показатель, позволяющий напрямую измерять производительность и эффективность стартапов, в научной литературе отсутствует.

В качестве прикладного результата разработаны дифференцированные предложения по развитию экосистемы на уровне общей системы, для государственных органов и для основателей стартапов. В целом статья показывает, что стартап-экосистема Азербайджана находится на стадии трансформации, а для её устойчивого и глобально ориентированного развития ключевое значение имеет усиление институциональных и финансовых механизмов.

Ключевые слова: стартап, стартап-экосистема, единорог, производительность стартапа

JEL6: L26, M13,UOT: 334.72